

...cu Maestrul

— *Mă înclin cu respect, maestre!*

— Ce dorești, stimabile?

— *Iată, șed de multe ceasuri aici, în bibliotecă, înconjurat de ceea ce-ai scris. Toți au plecat, am rămas singur cu cărțile și, deodată, am simțit o foarte adâncă dorință de a sta de vorbă cu domnia-voastră. Binevoști a mi-o împlini. Făgăduiesc că voi transcrie cu atîta credință ce-mi veți spune încît orice gînd rostit mie aici va putea fi regăsit negru pe alb în opera ce ne-ai lăsat-o.*

— Mde...

— *Știu că nu v-au plăcut niciodată dulcagăriile în vorbire...*

— Eu am groază de „apa de trandafir“...

— *Tocmai de aceea și trec de-a dreptul la o întrebare: cum au întîmpinat Tîturcă, Ipingescu și ai lor prima piesă pe care ai scris-o, O noapte furtunoasă?*

— *A! Mi-aduc bine aminte de cînd s-a jucat pentru prima oară Noaptea furtunoasă la teatrul din București. Ce indignare din partea patrioților! Un ziar patriotic de a doua zi mă denunța tuturor bunilor romîni ca pe un trădător, care denunță străinilor micile noastre mizerii. La a doua reprezentație, am fost fluierat, huiduit și amenințat de o droaie de patrioți din garda civică... Piesa a fost scoasă din repertoriul teatrului.*

— *Și pentru ce toate acestea?*

— Pentru ce toate acestea? — pentru că-mi permisesem să glumesc față cu străinii asupra gîrzii civice: ca și cum străinii, oficiali și neoficiali, n-o vedeau la parade în toată ridicola ei maiestate!

— *Știu că ai avut asemenea necazuri și la O scrisoare pierdută și la D-ale carnavalului... Pe aceasta din urmă, cel puțin — fiind prezentată la concurs — a premiat-o Teatrul Național. Aici, ce-au mai vrut?*

— Cu un ton de adevărată furie se striga mereu că piesa ar fi bună, dar nu e literară și morală. Și-apoi, de-aici, trage-i! că teatrul, mai ales la un popor tînăr ca al nostru, trebuie să fie o școală șcl. — Ars-o fi ars focul școala de la patruzopt. Înțelegi dar cu cîte trebuia să lupt aici, avînd toată dreptatea... Se-nțelege că să caz nu s-ar prea fi putut lesne; pentru că ar fi fost prea groasă de tot; dar întîrzierile, dar șicanele, dar amenințările și lecțiile de morală teatrală ce mi se aruncau, cînd pieziș, cînd direct, de maștri examinatori, desigur, nu erau plăcute lucruri.

— *Iar la Năpasta — de ce v-au bănuț de plagiat?*

— Am fost nu numai bănuț, ci și fără cruțare pedepsit cu destul de crude maltratări prin organul politic a doi distinși bărbați din tînăra generațiune... E adevărat că, mai tîrziu, cînd m-am dezvinovățit categoric de năpăstuire, biciul (generos, în sfîrșit, ori, poate, ostenit) m-a iertat; au încetat maltratările — se înțelege, fără a mi se acorda, ca de obicei, după vădirea unei erori judiciare, o cît de slabă mîngiere, un cît de ușor regret măcar pentru pedeapsa infamantă cu care pe nedrept fusesem pilduit în fața lumii...

— *Și ce s-a întîmplat cu detractorii?*

— Ca tenorul scăpățat: au coborît încet-încet treptele scenelor celor mari și s-au dus la teatrele de-a doua mină, apoi de-a treia și așa tot mai jos, pînă cînd d-abia mai puteau fi admiși să zbiere pe un teatru de subprefectură.

— *In 1909 ai scris lui Pompiliu Eliade, directorul Teatrului Național, că*

vă retrageți toate piesele de pe scena acestui teatru. Cîne cunoaște împrejurările pricepe bine din ce noian de amărăciune a izvorit această întimplare. Ce răspuns ați primit ?

— „Dragă prietene. Am primit scrisoarea dumitale și am să mă conform în întregime. Ai foarte multă dreptate : piesele dumitale, care au interesat și vor interesa mult pe publicul nostru, nu mai sînt, deocamdată, din pricina abuzului ce s-a făcut cu dinsele, timp de mai bine de 20 de ani, așa bine primite — și nu aduc atît ciștig cît s-ar crede direcțiunii și autorului. Să le retragem teatrului. Trebuie să se mai odihnească un an, doi biete capodopere. Întrebarea e, însă, dacă pînă atunci ele trebuie să redevină proprietatea autorului său sau să devină proprietatea „națiunii“, adică a Teatrului Național. Îmi aduc aminte că, acum cîteva luni, ai venit dumneata singur cu o propunere în acest sens și mi-ai pomenit de o *biată țifră*, pe care, crede-mă, am uitat-o. Vrei să mi-o reamintești ? Căci doi prieteni vechi ca noi, dar mai ales Teatrul Național și Caragiale, trebuie să sfîrșească prin a se înțelege — în folosul amîndorora. Nu te superi dacă amîn executarea cererii dumitale oficiale pînă la primirea răspunsului ? Și să nu mă execuți pînă atunci ? Cu dragoste adevărată și veche, Pompiliu Eliade. P.S. Mă rog, îți mai datorăm ceva parale ? Ți-am istovit sărmanele piese în anul trecut și nu știi dacă a mai rămas vreo mică sumă neplătită. Să o caut în registru ? (căci sînt acasă), să pun să ți se trimită ? Ai luat-o ? Ai să vii în persoană ?“

Cuvintele pe care le-am subliniat în scrisoarea amicului meu — dintre care cu deosebire „biete capodopere“, „biata țifră“, „istovit sărmanele piese“, „mica sumă neplătită“ — m-au descurajat, firește... Și precupeț să fii — să te cheme de dimineață cu „pui de găină“ o gospodină mărghinășă și să te întrebe : „Cît cei, măi băiete, pe mortăciunile astea ?“ — înțelegi dumneata atunci cum vine vorba dumneaei delicată. Așa am înțeles și eu că nu e de stat de vorbă cu amicul meu în privința cedării drepturilor mele de autor și, drept răspuns, împreună cu cele mai distinse salutări, i-am înaintat încăodată petiția prin care îmi retrăgeam piesele.

— *Mi se pare curios că, în general, membrii cercului „Junimea“ și revista „Convorbiri literare“ — care a publicat piesele — n-au luat atitudine în ceea ce privește răul tratament la care acestea erau supuse în teatrul oficial.*

— Am făcut odinioară parte din acest cerc literar, de unde căpătasem fără multă bătaie de cap o diplomă de talent. Cîtă vreme m-am numărat printre adepții cercului, diploma mea a fost valabilă ; cînd, însă, sătul, am pășit afară pragul minunatului salon, pentru a nu-l mai păși niciodată înăuntru, diploma mi-a fost anulată și tot talentul meu a dispărut.

— *Dar măcar publicul de teatru de la vremea premierelor cu piesele dumneavoastră v-a prilejuit bucurii ?*

— Publicul nu mă înțelegea — mă va înțelege mai tîrziu, mi-am zis.

— *De ce ?*

— Ei, nu trebuie să ne batem mereu capul să filozofăm, să tot căutăm cauza la orișice... Slavă Domnului ! Ce-a fost a trecut... Ce puteam face alta decît să rabd?... Într-o soțietate ca a noastră trebuind să aibi și puțintică răbdare, am tăcut și am răbdat cu gîndul că are să vie odată și ziua mea.

— *A venit, maestre, e ziua noastră de azi !*

Dar, iarăși, știu că nu vă plac efuziunile sentimentale ; mă grăbesc deci a vă întreba cîte unele despre teatru. Ce părere aveți despre rolul teatrului în societate ?

— Teatrul este un factor foarte însemnat al culturii publice.

— *Care ar fi aici secretul reușitei ?*

— Este o vorbă veche : pentru ca să faci război îți trebuie trei lucruri : bani, bani și bani...

— *Dacă nu mă înșel, a spus-o un împărat...*

— Da, însă Danton, mai democrat, avea altă formulă. El zicea că, pentru orice, îți trebuie alte trei lucruri : îndrăzneală, îndrăzneală și iar îndrăzneală.

Astăzi, în timpurile noastre democratice, trebuie să aplicăm vorba lui Danton și la teatru... A îndrăzni, iată secretul în artă.

— *Oare un autor mare, ca dumneavoastră, a îndrăznit vreodată pe negîndite ?*

— Autor mare nici prin gînd nu mi-a trecut vreodată că aș putea fi, dar iarăși, pe negîndite, zău ! n-am scris în viața mea... *Arta* va să zică e meșteșug — fie cît de înalt, fie cît de umil : să iei, din grămadă chaotică a baniței, măr-gelușe, bob cu bob, și să le așezi cu anume rost, după priceperea ta, pe priceperea și a *altuia*... Trebuie să cunoști meșteșugul, trebuie să-l înveți, căci în toate meseriile trebuie să începi a fi ucenic, iar nu să încerci a fi deodată maestru.

— *Dumneavoastră ce ați apreciat mai mult în arta scrierii ?*

— Drept să-ți spun, multe lucruri bune mi-ar fi plăcut și mie, ca oricărui muritor, pe lumea asta, însă nici unul mai mult ca vorba pe d-asupra limpede, dar adîncă la înțeles.

— *Atunci, sîntem îndreptății să luptăm necontenit, în critica teatrală, pentru perfecțiunea dramaturgiei...*

— Chestia în artă nu stă în atingerea absolutei perfecții, ci în o relativă lipsă de imperfecțiuni. Și tocmai aici stă rolul criticei : să semnaleze imperfecțiunile și să recomande eliminarea lor, dacă lucrul e cu putință.

— *N-aș putea zice că n-o facem ; din păcate, tocmai la identificarea imperfecțiilor se naște discuție...*

— Și ?... Din discuție răsare scînteia adevărului. Nu e vorba, adesea discutăm cam pe de lături...

— *Foarte adevărat. Ni s-a mai observat nouă, criticilor, cu toată îndreptățirea, că uneori, între noi sau împreună cu artiștii, ne cam prea complimentăm...*

— Noi artiștii, scriitorii, cronicarii, publiciștii, sîntem oare o familie în sînul căreia trebuie să ne tîmliem reciproc și mutual spre a face admirația unui public de gură-cască ? Ar fi trist să fie așa. Nu. Noi sîntem o seamă de oameni pe care dispozițiile noastre intelectuale și morale ne-au abătut de la o cale mai utilitară în viață, și ne-au împins la niște cariere a căror răsplată completă nu poate sta decît în înalta satisfacție morală că, supunîndu-ne unei irezistibile vocațiuni, am muncit pentru cultura poporului nostru cu sinceră iubire de adevăr.

— *V-aș mai întreba multe, dar timpul mă oprește.*

— A ajuns pe la deșteptatul rîndunicilor... Vezi cum trece de ușor vremea vorbind despre chestii grele ?

— *Vă mai rog numai de un cuvînt pentru artiștii teatrului nostru, care vă închină azi cel mai bun gînd al lor și vă reprezintă piesele așa cum ați visat ; pentru publicul de milioane pe care l-ați dorit și care vă cunoaște azi ca pe un tovarăș drag : ce-ați vrea să le spuneți, în încheiere ?*

— Izbîndă strălucită ! Pășiiți voioși și sănătoși din victorie în victorie ; și nu uitați, rogu-vă, după cîștigarea luptei, a bea un pahar, cu toată inima, și pentru al vostru devotat ca un frate, Caragiale.

— *Nepieritoare vă fie gloria, maestre !*

Valentin Silvestru

P.S. Unii cititori se vor îndoii, probabil, că acest dialog a avut loc adevărat. Nu se poate să nu înclinăm a le da oarecare dreptate. Îi rugăm însă a nu încerca nici un dubiu asupra autenticității tuturor celor spuse de marele nostru dramaturg cu acest prilej. În ceea ce-l privește n-am inventat nimic. Veți regăsi întocmai toate opiniile, reflecțiile și îndemnurile formulate de el aici, dacă veți răsfoi volumele „Succes“ (în colecția „Scriitorii romîni“, nr. 8), „Reminiscente“ (postum-1915), „I. L. Caragiale despre teatru“ (E.S.P.L.A., 1957), „Opere“ (ediția 1932), notele și variantele din „Opere“ (vol. I și II — E.S.P.L.A., 1959—1960), „Caragiale în anecdote“ de C. Săteanu, și, firește, și alte scrieri de și despre Caragiale.